

STATISTIKOS SPECIALISTŲ RENGIMAS VILNIAUS UNIVERSITETE

Prof. habil. dr. Vilijandas Bagdonavičius
Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto
Matematinės statistikos katedra
Tel. (8 5) 219 3070
El. p. vilijandas.bagdonavicius@mif.vu.lt

Doc. dr. Vytautas Kėdaitis
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto
Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedra
Tel. (8 5) 236 6143
El. p. vytautas.kedaitis@ef.vu.lt

Doc. dr. Gindra Kasnauskienė,
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto
Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedra
Tel. (8 5) 236 6143
El. p. gindra.kasnauskiene@ef.vu.lt

Doc. dr. Romualdas Valkauskas
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto
Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedra
Tel. (8 5) 236 6143
El. p. romualdas.valkauskas@ef.vu.lt

ĮVADAS

Problema. Neretai tapatinamos ne tik sąvokos „Statistika“ ir „Statistinė apskaita“, dažnai pati statistika suprantama kaip savitas skaičių rinkinys, atspindintis tai, „kas yra ar vyksta“ valstybėje. Tai nesenos istorijos palikimas, kuris menkai dera su statistikos, kaip mokslo, samprata. Kita vertus, tai savos istorijos dalis, į kurią reikia pažvelgti per šios srities specialistų rengimo prizmę.

Straipsnio tikslas yra įvertinti statistikos specialistų rengimo procesą Vilniaus universitete. Tam tikslui buvo iškeltas uždavinys – atlikti statistikos specialistų rengimo Vilniaus universitete patirties analizę, išryškinti jos savitumus.

Tyrimo metodai – informacijos rinkimo, lyginimo, apibendrinimo metodai, asmeniniai stebėjimai ir patirtis.

Problemos ištyrimo laipsnis. Literatūroje nėra bandymų kompleksiskai spręsti problemą ar tyrimų, atsispindinčių čia nagrinėjamą temą.

Tyrimo praktinė reikšmė. Įvertinta padėties raida temos kontekste bei tyrimu apibrėžtos ateities gairės.

STATISTIKOS SPECIALISTAS
IR STATISTINĖ APSKAITA

Turėdami omenyje į nagrinėjamos temos spektriškumą, į statistinę apskaitą pažvelgsime, Lietuvos ekonomikos mokslo istorijos fone išskirdami sąvokas „statistikos specialistas“ ir „statistinės apskaitos mokslinė mokykla“. Štai ekonomikos mokslų studijos Kauno Vytauto Didžiojo universitete buvo pradėtos tik besibaigiant pirmajam XX a. ketvirčiui – 1924 m. Iškilūs to

meto Lietuvos ekonomistai buvo finansininkas V. Jurgutis, statistikas A. Rimka ir makroekonomistas D. Cesevičius. Jų mokslinės pažiūros formavosi veikiamos vokiškosios ekonomikos mokyklos. Paskutiniaisiais metais iki Antrojo pasaulinio karo vokiškosios ekonominės minties vyravimą palaipsniui keitė anglosaksiškoji ekonominė mintis, kurios įtaka sietina su I. Fischerio pasekėjo D. Budrio, studijavusio Londono Ekonomikos mokykloje, bei institucionalizmo šalininko F. Kemėžio, įgijusio išsilavinimą JAV, vardais. Šie mokslininkai, jų mokyklų atstovai propagavo kitokias ekonomikos mokslo idėjas, pažangias ne tik to meto Lietuvoje.

Antrasis pasaulinis karas ir po jo sekusi ilgameitė Sovietų Sąjungos okupacija lėmė žymias ekonomikos mokslo korekcijas. Marksizmas leninizmas tapo vienintele tiesa ir ekonomikos mokslo baze. Tačiau nėra pagrindo teigti, kad iki 1989 m. Lietuvos ekonomistai neturėjo supratimo apie ekonomikos mokslą už Sovietų Sąjungos ribų. Kai kurios Vakarų ekonomistų knygos bei straipsniai būdavo verčiami į rusų kalbą ir publikuojami. Galiausiai, režimui liberalėjant, atsirado matematinė ekonomika, laikyta ideologiškai nekenksminga, ir pan.

Ši trumpa apžvalga – tai fonas statistikos specialisto „filosofijai“. Šią „filosofiją“ gana įdomiai aprašo buvusios Vilniaus universiteto Statistikos katedros metraštinis. Pateiksime keletą metraštyje dėstomų minčių, paminėdami šį pamatinį teiginį: „Bendraekonominiai mokslai teikia žinias apie Liaudies ūkio valdymą, atskirų liaudies ūkio šakų ekonomiką bei organizavimą, gamybinių jėgų išdėstymą ir pan.“ Toliau metraštyje rašoma:

„Studijuojant su skaičiavimo technika susijusias disciplinas, studentai nagrinėja šiuolaikinių skaičiavi-

mo mašinų techninę struktūrą, eksploatacines galimybes bei jų praktinį pritaikymą, apdorojant statistinę informaciją.

Specialių disciplinų studijavimas suteikia žinias bei praktinius įgūdžius, būtinus jauniems specialistams jų tiesioginiame darbe. Specialių disciplinų (t. y. statistinių disciplinų) studijavimas neįmanomas be tam tikrų būtinų žinių. Todėl, pavyzdžiui, bendroji statistikos teorija studijuojama po politinės ekonomijos, aukštosios matematikos, matematinės statistikos ir kitų disciplinų.“

Toks buvo tuometis aiškinimas. Nesunku pastebėti glaudų aprašytų dalykų ryšį su bendra to meto padėtimi. Nesunku atsekti ir statistikos studijų vietą rengiant kito profilio specialistus. Savotiškai evoliucionavo ir šios dėstytos disciplinos:

- Tikimybių teorija ir matematinė statistika;
- Bendroji statistikos teorija;
- Socialinė-ekonominė statistika;
- Demografinė statistika;
- Pramonės statistika;
- Žemės ūkio statistika;
- Materialinio techninio tiekimo statistika;
- Prekybos statistika;
- Statybos statistika ir kt.

Pateiktas sąrašas parodo, ką studijavo būsimeji specialistai – statistikai, ką studijavo ne tik šios specialybės studentai ir ne vien tik Vilniaus universiteto dabartiniame Ekonomikos fakultete. Vis dėlto kas būdinga šiam Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto istorinės raidos tarpsniui minėtų specialistų rengimo ir statistinės apskaitos mokyklos kontekste?

Statistikų rengimo Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultete istorija nėra ilgametė. Šie specialistai pradėti rengti tik pirmaisiais 8-ojo dešimtmečio metais. Kiek dinamiškesniais reikėtų laikyti 1983-uosius, kuriais buvo patvirtintas naujas mokymo planas, pagal kurį sustiprinto matematinių-statistinių metodų, naudojamų ekonominių tyrimų bei liaudies ūkio veiklos rezultatų analizei, studijos.

Paminėti momentai tuo laikotarpiu buvo pažangūs. Siekta, kad gautos šios srities žinios būtų naudojamos ne tik kursiniuose ir diplominiuose darbuose. Realybė buvo kita. Statistikos specialistai neturėjo galimybės kai kurių statistinių-matematinių metodų pritaikyti praktikoje, kadangi valstybinės statistikos organai, rengdami pranešimus, apdorodami ekonominius duomenis, šių metodų nenaudojo. Realus atotrūkis tarp kilnių tikslų ir praktinės tikrovės bylojo ir apie kitus, gal svarbesnius ne tik aptariamos srities dalykus.

Įdomiai susiformavusią padėtį aprašo jau minėtas katedros metraštis. Štai jame teigiama:

„Mokymo procese būtina studentus išmokyti naudoti valstybinės statistikos organų renkamais statistiniais duomenimis. Šioje srityje didelę pagalbą teikia LTSR CSV (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Centrinė Statistikos valdyba), aprūpinanti statistikos katedrą instruktyvine, metodine literatūra bei statistine informacija. Tačiau LTSR CSV renkami kai kurie einamieji statistiniai duomenys ne visada studentams prieinami, to dėka, kai kurie studentų parašyti kursiniai bei diplominiai darbai neturi aktualumo.

Statistinių duomenų, naudojamų gilesniam liaudies ūkio ekonomikos ir atskirų jos šakų vystimosi dėsnų tyrimui, gavimo ir panaudojimo problemą būtina spręsti artimiausiu metu.

Aukštoji mokykla turi paruošti ne tik aukštos kvalifikacijos specialistus, žinančius savo darbo sritį, bet ir išmokyti juos dirbti su žmonėmis, išugdyti organizacinio, visuomeninio darbo įgūdžius.“

Pateikdami gana ilgą buvusios Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Statistikos katedros metraščio ištrauką, siekiame ne tik atkreipti dėmesį į tai, kad Ekonomikos fakultete buvo formuojama savita istorinių faktų registravimo tvarka, bet ir perteikti svarbiausias statistikos specialistų rengimo, taip pat ir statistinės apskaitos mokslinės mokyklos nuostatas ir suvokimą.

Nesunku suvokti, kad statistikų-ekonomistų specialybę studijavusiems ir šiuos specialistus rengusiems žmonėms teko patirti statistinės apskaitos mokslinės mokyklos evoliuciją. Studijų programų analizė rodo, kad šie specialistai buvo kiek platesnio profilio nei kiti tuo laikotarpiu Ekonomikos fakultete rengti specialistai.

Be abejo, šiandien padėtis yra kita. Statistika suprantama gerokai plačiau – kaip fundamentalus ir universalus mokslas, o statistikos praktika – daugiausia kaip ekonominiai-statistiniai skaičiavimai, kurių patikimumas ir tikslumas neatsiejamas ir nuo atitinkamų specialistų profesionalumo lygio.

Čia pravartu pažymėti, kad kiekviena mokslo sritis turi savo tyrimo objektą ir savus jo tyrimo metodus. Ypatinga vieta mokslų sistemoje tenka matematikai, tiriančiai kiekybinius santykius ir erdvinės formas. Visų analitinių skaičiavimų ir įrodinėjimų teorinis pagrindas – tikimybių teorija ir matematinė statistika. Tačiau šie du dalykai nagrinėja visus klausimus labai abstrakčiai, o tai labai apsunkina praktinį šių mokslo šakų metodų taikymą. Norint tikimybių teoriją, matematinę statistiką taikyti ūkio, socialiniams reiškiniams tirti, reikia dalykiškai suvokti jų metodus. Tam reikalinga savita taikomios statistikos teorija, be kurios neįmanoma kiekybinė ekonominė analizė. Tai ir yra ekonominės statistikos paskirtis.

Apsiriboję šiais pastebėjimais, kurie yra pamatiniai statistinės apskaitos mokyklos raidoje, atkreipsime dėmesį į specialistų rengimo Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultete 1971–1995 m. ypatumus. Statistikos specialistų rengimo mokymo programų kontekste šį laikotarpį galima sąlygiškai suskirstyti į du laikotarpius:

- 1971–1990 m. m.
- 1990–1995 m. m.

Paminėsime keletą šių laikotarpių bruožų. 1971–1990 m. laikotarpiu išsiskirtini du etapai:

- 1) iki 1983 m. patvirtintų naujų mokymo planų;
- 2) po 1983 m. patvirtintų naujų mokymo planų.

Pirmajame iš paminėtų etapų mokymo, taip pat ir statistikų rengimo planuose vyravo „ekonominis aprašomasis“ pradas. Kitokia padėtis formavosi statistikus rengiant 1983 m. mokymo planų pagrindu: jau akcentuojamas „matematinis-ekonominis aprašomasis“ pradas. To laikotarpio Ekonomikos fakulteto Statistikos katedra tyrinėjo jos rengiamų specialistų parengimo lygio bei jų adaptacijos problemas.

Kilnūs tikslai ir lieka tik kilnūs, jeigu jie nerealizuojami praktiškai. Aptariamuju laikotarpiu nuolat ir ne tik statistikos katedros lygmeniu buvo teigiama, kad rengiant statistikus bene aktualiausias klausimas yra ekonomistų-statistikų rengimo kokybės gerinimas. Buvo akcentuojama, kad specialistas turi įgyti ne tik puikų ekonominės teorijos išmanymą, gauti atitinkamą matematinį parengimą, bet ir sugebėti sintetiškai mąstyti, įvaldyti ir mokėti taikyti ekonominiame darbe naujausią skaičiavimo techniką. Keliant specialistų rengimo kokybę turi būti palaikomi glaudūs ryšiai su praktika. Tai kilnūs tikslai.

1990–1995 m. – tai didelių permainų laikotarpis rengiant statistikos specialistus. Tai sudėtingas laikotarpis, pareikalavęs milžiniškų buvusios Ekonomikos fakulteto Statistikos katedros narių pastangų. Katedrai, kaip ir kitiems Ekonomikos fakulteto padaliniams, teko ne tik peržiūrėti rengiamų specialistų rengimo „filosofiją“, studijų programą ir kursų turinį, bet ir statistinės apskaitos mokslinės mokyklos gyvbingumo „filosofiją“ ir susitaikyti su neišvengiamu šios specialybės išnykimu iš Ekonomikos fakulteto studijų programų.

SPECIALISTŲ STATISTIKŲ STUDIJOS IR PRAKTINĖ VEIKLA

Tuometiniame Vilniaus universiteto Finansų ir apskaitos fakultete statistikos specialistus buvo pradėta rengti 1971 m. rudenį. Tą gražią rugsėjo pirmąją mokslus pradėjo pirmieji 29 žinių ištroškę studentai (tiesa, 4 iš jų buvo priimti kandidatais į studentus) – 5

vaikiniai ir 24 merginos. 1976 m. pavasarį pirmuosius darbo paskyrimus gavo 20 jaunųjų specialistų. Vaikiniai buvo tvirto būdo ir visi sėkmingai baigė universitetą. Deja, merginoms ne taip pasisekė, bet kurioms tai pavyko padaryti, tapo puikiomis kolegėmis ir svarbiausia – geromis specialistėmis. Apie jų nuveiktus darbus galima daug gero parašyti. Kad nebūtume šališki, galime pasiremti ilgamečio Centrinės statistikos valdybos darbuotojo, vėliau Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovo, didelio autoriteto žmogaus ir statistiko iš didžiosios raidės – Petro Gedimino Adlio prisiminimais apie statistiką, jos specialistus ir jų mokytojus. Savo knygoje „Ką radome, turime, paliksime“, išleistoje 2008 m., jis daug gerų žodžių skyrė statistikos specialybei baigusiems specialistams. Deja, kai kurių nebėra, tarp jų ir pirmosios statistikų ekonomistų laidos mokslo pirmūnės, ilgametės namų ūkių (anksčiau vadinto šeimų) pajamų ir išlaidų statistikos skyriaus viršininkės Zitos Šniukštienės. Apie ją P. G. Adlys savo knygoje taip rašė: „sunki ir negailestinga liga mus privertė išsiskirti su nuostabiu žmogumi, puikia specialiste, gerbiama kolege... Zitą pažinojo ne tik Lietuvos statistikai. Ji pelnė Latvijos, Estijos ir kitų šalių, Eurostato ir tarptautinių organizacijų specialistų pripažinimą.“ Tam, žinoma, pritariame ir mes, kurie buvome šalia jos ir pirmaisiais studijų metais, ir vėliau. Tokius pačius žodžius galima tarti ir kitam šviesaus atminimo žmogui – VII laidos statistikai J. Zarembaitei. Bet gyvenimas nestovi vietoje. Jų pradėtus darbus toliau tęsia jų bendraamžiai ir jaunesnieji kolegos.

1976–1995 m. laikotarpį buvo paruošta 418 statistikų ekonomistų. Dauguma jų ilgus metus dirbo ir tebedirba statistikos labui. Šiuo metu Statistikos departamente dirba beveik visų 20 laidų atstovai. Tarp jų ir dabar laikinai einanti generalinio direktoriaus pareigas V. Lapėnienė ir jos pavaduotoja D. Ambrozaitienė (VIII laida). Skyriams vadovavo (dalis – tebevadovauja) A. Gibaitė-Kudžmienė, V. Eidukienė, E. Tvarijonavičiūtė ir Z. Šniukštienė (I laida), A. Ablingienė, D. Arėškienė, S. Burbienė (1992–2004 m. buvusi Lietuvos Respublikos seimo nare), R. Ignatavičius ir B. Mikšas (II laida), G. Dapšienė (III laida), V. Gražulevičius, Z. Serafinienė, D. Svidlerienė ir R. Likša (IV laida), I. Tvarijonavičiūtė (V laida), R. Deveikytė (VI laida), V. Bankietienė ir A. Jančaitis (VIII laida), V. Kasperiuonienė ir A. Vėberis (X laida), A. Andreikėnas (XI laida), D. Bersėnaitė (XII laida), R. Šidlauskienė (XIV laida). Šį sąrašą būtų galima tęsti ir toliau.

Daug puikių specialistų išugdė Statistikos katedra. Paseksime tik viena, bet daugumai tinkama biografija. Štai ką apie save pateikia pirmosios statistikų laidos absolventė V. Eidukienė: „Dirbau

Statistikos departamento Demografinės statistikos skyriuje nuo 1976 iki 2003 m., kuriam vadovavau nuo 1996 iki 2003 m. Buvau Europos Tarybos Gyventojų komiteto nare (1997–2003), Lietuvos demografų asociacijos komiteto nare, tarpvyriausybės moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos nare, atsakinga už UNICEF MOMEE projektą Lietuvoje. 2005–2008 metais dirbau Florencijos UNICEF moksliniame institute (UNICEF IRC), buvau atsakinga už MONEE projekto, jungiančio 27 šalis, duomenų bazę. Nuo 2009 m. dirbu UNICEF Regional office for CEE/CIS countries Ženevoje. Ruošiau straipsnius žurnalams „Lietuvos ūkis“, „Business & exhibitions“ leidiniams „Baltic revue“, Lietuvos statistika 20-ame amžiuje ir t. t.“ Panašius autobiografinius faktus galėtų pateikti ne viena statistikų-ekonomistų dešimtis. Ir šiuo metu V. Kasperičienė dirba Eurostate. Daug gabių ir nuoširdžių kolegų dirba ministerijose (G. Jalinskienė, V. Klimienė), bankuose (E. Tvarišonavičiūtė, A. Vėberis, R. Likša), draudimo kompanijose, agentūrose direktoriais, pavaduotojais, departamentų vadovais, skyrių viršininkais, o M. Nocius yra Ekonominės plėtros agentūros generalinis direktorius.

Daugumai jų teko ypač daug dirbti rašant pranešimus ir raštus vyriausybei, ministerijoms, įmonėms ir įstaigoms bei leidžiant biuletenius lietuvių kalba, nes iki 7-ojo dešimtmečio pradžios tuometinėje Centrinėje statistikos valdyboje dirbo beveik vien rusų tautybės žmonės. Savo knygoje P. G. Adlys rašo: „Lietuvišku leidiniu pavesta rūpintis man. Su vertėja, skyrių darbuotojais ieškojome lietuviškos terminologijos, stengėmės, kad ji būtų gerai suprantama, mažiau „rusiška“. Tai buvo nelengva, bet ir nebloga pradžia, kurią visuomenė palankiai įvertino. Darbai šia kryptimi įsibėgėjo, kai 1976 m. į Centrinę statistikos valdybą atėjo visa pirmoji VU statistikų laida.“ Pirmųjų laidų statistikams teko daug dirbti ir mokytis.

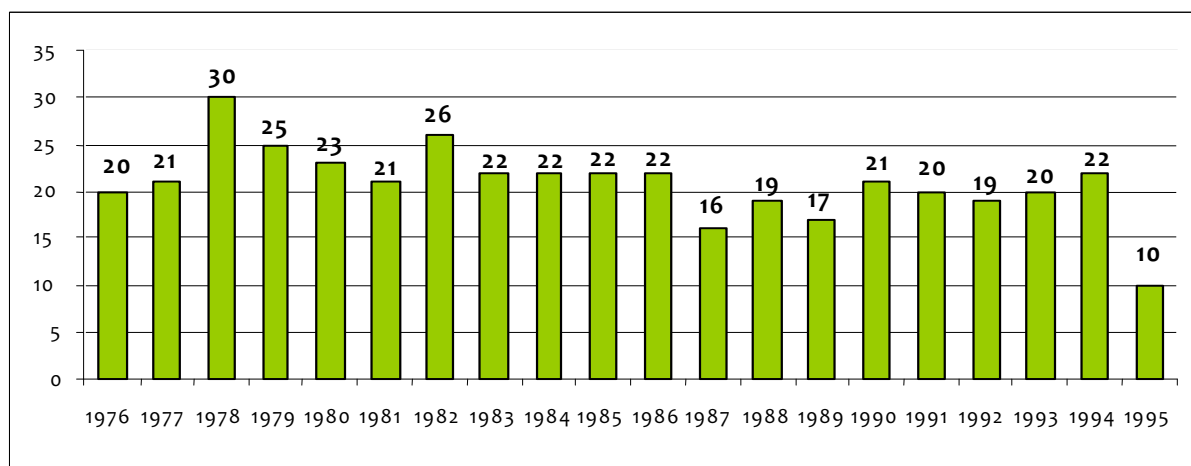
Dauguma jų turėjo puikiai mokėti rusų, o vėliau, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, – ir anglų kalbą.

Aštuoni statistikos specialybę baigę absolventai mokslus tęsė aspirantūroje Maskvoje: Maskvos Lomonosovo universitete disertacijas apgynė A. Kėdaitienė ir G. Kasnauskienė, o Maskvos ekonomikos ir statistikos institute – V. Galubeckaitė, V. Kėdaitis, R. Kropienė ir R. Samuilevičius. A. Pocius disertaciją gynė Lietuvoje.

Didžiulį vaidmenį formuojant jauną specialistų suvaidino Statistikos katedros profesoriai, docentai, dėstytojai.

1940 m. Teisės fakulteto Ekonomikos skyrių perorganizavus į Vilniaus universiteto Ekonomikos mokslų fakultetą, viena iš septynių katedrų buvo Statistikos ir finansinės matematikos katedra, kuriai vadovavo garsus profesorius Albinas Rimka (1886–1944). Prof. A. Rimka parengė ir išleido tris originalius statistikos vadovėlius („Statistikos pagrindai“, 1925 m., „Socialekonominė statistika“, 1933 m., ir „Statistika. Teorija ir metodai“, 1939 m.). Tik atėjus sovietų valdžiai šios knygos, kuriose profesorius griežta logine kalba ir nuosekliai, su meile ir dėmesiu skaičių kalbai, buvo primirštos. Lietuvos statistikos sovietizavimas padarė daug žalos statistikos dėstymui. Statistika tapo ideologiniu mokslu. Bendras valstybinės statistikos principas, bendra sąjunginių respublikų statistikos metodologija ir organizacija, sąjunginių respublikų valstybinių statistikos komitetų pavaldumas SSRS valstybiniam statistikos komitetui statistikos darbą Sovietų Sąjungoje visiškai unifikavo. Savos valstybės statistikos etapas pasibaigė 1940 m. pabaigoje. Žinia, visuomenės mokslai Sovietų Sąjungoje buvo stipriai ideologizuoti, todėl praradę bet kokią moksliskumą. Akademinė statistika buvo tapusi partinės propagandos elementu. Visuose sovietinių laikų statistikos vadovėliuose buvo rašoma, kad

1971–1995 m. Vilniaus universitete parengtų statistikų-ekonomistų skaičius



bendras statistikos metodas yra dialektinis metodas, teorinis tarybinės statistikos pagrindas – dialektinis materializmas ir marksistinė-lenininė politinė ekonomija.

Ne vienas, nesimokęs sovietinėje aukštojoje mokykloje, nustebeš klausdavo: tai statistikos ar partinės statybos vadovėlis? Deja, iš tokių vadovėlių teko mokytis ir pirmiesiems statistikos specialybę baigusiems absolventams. Reikėtų pastebėti, kad per paskaitas arba laikant statistikos egzaminus ideologizuotų klausimų beveik nebuvo. Pirmieji mūsų mokytojai: doc. A. Merčaitis, pirmasis savarankiškos Statistikos katedros vedėjas, doc. J. Laškovas, katedrai vadovavęs 1973–1984 m., doc. J. Markelevičius, katedrai vadovavęs 1984–1989 m., 1989 m., laimėjęs konkursą katedros vedėjo vietai užimti, atėjo žymus mokslininkas prof. habil. dr. Stanislovas Algimantas Martišius. Be to, Statistikos katedroje ilgesnį ar trumpesnį laiko tarpą dirbo doc. J. Dagys, doc. M. Čepulienė, doc. B. Gurrklys, doc. L. Kunigėlytė, doc. M. Stasiulionis, doc. J. Martinavičius, doc. R. Valkauskas ir kiti. Vėliau prie jų prisijungė statistikos specialybę baigę ir apgynę daktaro disertacijas: doc. R. Kropienė, doc. A. Kėdaitienė, doc. V. Kėdaitis, doc. G. Kasnauskienė, R. Samuilevičius. Deja, laikas negailėstingas – anapilin jau išėjo J. Dagys, L. Kunigėlytė, J. Laškovas, B. Gurrklys.

STATISTIKŲ RENGIMAS MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS FAKULTETE

XX a. septintajame dešimtmetyje Vilniaus universitete jau buvo susiformavusi stipri tikimybių teorijos specialistų mokykla, sukoncentruota tuometinio Fizikos ir matematikos fakulteto Tikimybių teorijos katedroje, vadovaujamoje prof. J. Kubiliaus. Nors matematinės statistikos metodų panaudojimo praktiškai visose žmogaus veiklos srityse svarba jau tada buvo gerai suprantama, profesionalių matematinės statistikos specialistų dar nebuvo. Norint užpildyti šią spragą, į aspirantūrą pas geriausius šios srities Sovietų Sąjungos specialistus buvo išsiųsti keli fakulteto absolventai. Po studijų Maskvoje pas prof. L. N. Bolševą į fakultetą grįžo J. Kruopis, J. Jusas ir V. Bagdonavičius, kiek vėliau – Kazanėje pas prof. I. N. Volodiną studijavęs V. Kazakevičius bei Leningrade pas prof. I. A. Ibrahimovą studijavęs M. Radavičius. Taigi matematinė statistika Vilniaus universitete pradėta vystyti praeito amžiaus aštunto dešimtmečio pradžioje.

1970 m., iš Maskvos grįžus J. Kruopiui, vėliau ir kitiems minėtiems specialistams, labai suaktyvėjo fakulteto darbuotojų bendradarbiavimas taikant matematinės statistikos metodus su įvairiomis Lietuvos ir kitų buvusios Sovietų Sąjungos respublikų

gamyklomis, įmonėmis ir mokslo įstaigomis. Pradėjo veikti matematinės statistikos taikymų seminaras, vadovaujamas prof. B. Grigelionio, į kurį buvo kviečiami visos respublikos specialistai, taikantys matematinės statistikos metodus. Seminaro metu jie gaudavo kvalifikuotas konsultacijas, diskusijos dažnai peraugdavo į glaudesnį bendradarbiavimą. Straipsniai statistikos taikymų įvairiose mokslo ir technikos srityse tema pradėti skelbti 1971 m. pradėtame leisti leidinyje „Tikimybių teorijos ir matematinės statistikos taikymai“.

1971 m. buvo įsteigta Taikomosios matematikos katedra, vadovaujama didelio matematikos taikymų entuziasto prof. A. Bikelio, kurioje dirbo visi fakulteto matematinės statistikos specialistai ir kitų matematikos bei informatikos sričių atstovai, besidomintys matematikos taikymais. Dauguma katedros absolventų rašė kursinius ir baigiamuosius darbus, kuriuose matematinės statistikos metodais buvo analizuojami realūs duomenys, gauti bendradarbiaujant su Lietuvos įmonėmis.

1991 m. Taikomosios matematikos katedros pagrindu buvo įkurta Matematinės statistikos katedra, kuriai iki 2002 m. vadovavo prof. A. Bikelis, nuo 2002 m. – prof. V. Bagdonavičius. Be aukščiau minėtų prof. A. Bikelio, prof. B. Grigelionio, doc. J. Kruopio, doc. J. Juso, prof. V. Bagdonavičiaus, doc. V. Kazakevičiaus, katedroje dirbo matematinės statistikos (teorinės arba taikomosios) specialistai doc. V. Bikelienė, prof. V. Čekanavičius, doc. R. Eidukevičius, prof. R. Leipus, doc. R. Levulienė, doc. G. Murauskas, doc. P. Vaitkus.

1997 m. įregistruotos statistikos bakalaurų ir magistrų studijų kryptys. Nuo 2001 m. statistikos bakalaurai ruošiami pagal statistikos, ekonometrijos bei finansų ir draudimo matematikos programas, o nuo 2007 m. ruošiami ne tik statistikos, bet ir ekonometrijos magistrui.

Ekonometrus ruošia 2001 m. įsteigta Ekonometrijos katedra, kuriai vadovauja prof. A. Račkauskas. Iš Matematinės statistikos katedros į ją perėjo profesoriai V. Čekanavičius ir R. Leipus, be to, katedroje dirbo tikimybių teorijos ir matematinės statistikos specialistai doc. V. Kvedaras, doc. R. Lapinskas, doc. F. Mišeikis, prof. R. Norvaiša, doc. M. Radavičius, doc. D. Zuokas, lekt. V. Zemlys.

Finansų ir draudimo matematikos bakalaurus ruošia Matematinės analizės katedra, vadovaujama prof. V. Paulausko. Katedroje dirbo tikimybių teorijos ir matematinės statistikos specialistai doc. R. Kudžma, prof. V. Mackevičius, doc. M. Manstavičius, doc. A. Plikusas, lekt. A. Skučaitė, prof. D. Surgailis.

Pagal statistikos programą ruošiami statistikai mokomi rinkti, sisteminti, analizuoti ir interpretuoti

pramonės, aptarnavimo sferos, medicinos, farmacijos, biologijos, ekonomikos ir daugelio kitų sričių duomenis. Jie gauna solidų matematinį pasiruošimą, išmoks ta savarankiškai taikyti klasikinius realiųjų reiškinų statistinius modelius, naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis. Išmano statistinių programų paketus, naudojamus dirbti su dideliais duomenų masyvais. Absolventai orientuojami į tokias mokslo ir taikymų kryptis, kaip matematinė statistika, oficialioji statistika, statistiniai metodai pramonėje, technikoje ir technologijoje (patikimumo teorijos metodai, kokybės valdymas ir kontrolės sistemos), biostatistika (išgyvenamumo analizė, degradaciniai modeliai, gyvenimo kokybės analizė, statistikos taikymai medicinoje, biologijoje, farmacijoje), statistikos taikymai fizikoje, chemijoje ir genetikoje, aptarnavimo sferoje.

Ekonometrijos statistikos bakalaurai išmano esminius ekonomikos bei ekonometrijos principus, taip pat pagrindinius statistikos metodus, gali kurti matematinius ekonomikos modelius, naudotis specializuotais statistiniais-ekonometriniiais programų paketais, moka interpretuoti gautus statistinio tyrimo rezultatus, sugeba dirbti ekonometriniame projekte, įgyja kolektyvinio darbo bei praktinių įgūdžių, reikalingų ekonometro praktiko darbui.

Ekonometras pagal empirinius duomenis vertina ir analizuoja ekonominių objektų ir procesų sąryšius.

Statistikos bakalauras, baigęs finansų ir draudimo matematikos programą išmano pagrindinius draudimo ir finansų matematikos principus ir metodus, turi neblogą matematinį pasiruošimą, ekonomikos pagrindus ir yra neblogai pasirengęs dirbti kompiuteriu, gali spręsti ūkio ir socialinės veiklos srityse kylančius uždavinius: vykdyti statistinę mirtingumo, darbingumo praradimo ir panašių duomenų analizę, vertinti ir prognozuoti sandorių, draudiminių žalų, draudimo premijų vertes; žino

vertybinių popierių ir kitų finansinių instrumentų vertinimo bei rizikos valdymo principus; moka naudotis pagrindiniais statistiniais paketais, turi kolektyvinio darbo įgūdžių.

Statistikos specialistai dirba bankuose, draudimo kompanijose, Statistikos departamente, mokslo ir mokymo įstaigose, gydymo įstaigose, prekybos organizacijose, transporto įmonėse, įvairiose akcinėse ir uždaroje akcinėse bendrovėse, valstybės ir savivaldos institucijose, telekomunikacijos įmonėse ir daugelyje kitų organizacijų.

IŠVADOS

Nuo 1971 iki 1989 m. Vilniaus universiteto dabartiniame Ekonomikos fakultete rengtų specialistų statistikų kvalifikacija atitiko savo laikmečio dvasią ir reikalavimus. Kita vertus, studijų programoje buvo jaučiamas neatitikimas tarp to, kaip yra ir kaip turėtų būti. Tuo metu vyravusi statistikos mokslo samprata riboja šiame fakultete buvusios Statistikos katedros mokslinių tyrimų spektrą.

Didelių permainų rengiant statistikos specialistus būta nuo 1990 iki 1995 m. Studijuojantieji ir jiems dėstantieji pateko į nuolat kintančių dalykų ir jų turinio „aplinką“.

Paskutiniojo XX a. dešimtmečio istorinės mūsų šalies realijos lėmė specialybės, sovietmečiu grįsta ne daugelyje pasaulio šalių priimta statistikos mokslo samprata, išnykimą ir virsmą taikomojo pobūdžio mokykla, kurios darbų akcentais tapo statistinių duomenų rinkimo, sisteminimo, analizės metodai ir jų taikymas socialiniams ekonominiams reiškiniams tirti.

Statistikos praktika – tai ekonominiai-statistiniai skaičiavimai, kurių pagrindas – statistikos, kitų mokslų metodai, nacionalinė sąskaityba. Šių skaičiavimų kokybę lemia kvalifikuotų specialistų darbas. Kaip tik tokius specialistus ir rengia Vilniaus universitetas.

LITERATŪRA

1. Adlys, P. 2008: *Ką radome, turime, paliksime*, Vilnius: leidykla „Margi raštai“.
2. Aksomaitis, A. 2000: *Tikimybių teorija ir statistika*, Kaunas: leidykla „Technologija“.
3. Čekanavičius, V., Murauskas, G. 2000: *Statistika ir jos taikymai. I dalis*, Vilnius: leidykla TEV.
4. Kunigėlytė, L., Laškovas, J., Markelevičius, J. 1986: *Bendroji statistikos teorija*, Vilnius: leidykla „Mintis“.
5. Martišius, S. 1994: Naujoji ūkio statistika, *Apskaitos apžvalga*, 1994, Nr. 4, p. 17–18.
6. Martišius, S. 1996: Albinas Rimka – mokslininkas, liberalizmo ideologas, visuomenininkas, Lietuvos statistikos darbai, 1996, Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, p. 2–10.
7. Martišius, S. 1999: Sovietinės statistikos keliai ir klystkeliai, *Lietuvos statistika XX amžiuje*, Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, p. 108–120.
8. Martišius, S., Kėdaitis, V. 2003: *Statistika. 1 dalis. Statistinės analizės teorija ir metodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

9. Martišius, S., Kasnauskienė, G. 2004: To commemorate the 425th anniversary of the Vilnius University: Place of Statistics at the Vilnius University, *Lietuvos statistikos darbai*, 2004, Nr. 41, Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, p. 46–48.
10. Martišius, S., Valkauskas, R. 2004: Ekonominė statistika, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. 5, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
11. Ribinskaitė, R. 1991: *Statistikos specialybę baigusių specialistų adaptacijos klausimai*, diplominis darbas, Vilnius: Vilniaus universitetas.
12. Rimka, A. 1933: *Socialekonominė statistika: teorija ir metodai*, Kaunas: bendrovė „Varpas“.
13. Rimka, A. 1939: *Statistika*, Kaunas: bendrovė „Varpas“.
14. Valkauskas, R. 2005: *Statistika*, Vilnius: spaustuvė „Sapnų sala“.
15. *Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Statistikos katedros metraštis*, rankraštis.
16. *Ūkio statistika*, (teorijos ir praktikos apybraižos), ats. red. R. Valkauskas, Vilnius: Lietuvos bankas, 1995.